

Augustin o „niternosti“ / Niternost u Augustina / Platonismus (Rádlův a Augustinův)

Augustin opakovaně dává důraz na to, že Boha nelze hledat (ani najít, pochopitelně) ve „vnějším světě“, ve světě stvořeném (i když svět a všechno v něm vydává o Bohu svědectví). Proto říká Bohu: „Ty jsi byl se mnou, a já jsem nebyl s tebou.“ (Rozhovory duše s Bohem, 1198, str. 129 nebo 135 apod.). Co to přesně znamená: Bůh se mnou, Bůh s námi? Odkud k nám Bůh přichází? Odkud přichází ke mně? Zjistěte nikoli zvenčí, neboť tam přece není. Tedy z „nitra“? Vskutku Augustin tímto směrem uvažuje: „Ty jsi byl uvnitř, a já venku“, u věcí, „které jsi stvořil“ (129). Aby to dávalo rozumný smysl, tj. aby to nevedlo k hrubému nepochopení, je třeba ono „uvnitř“, tedy „nitro“, „niternost“ chápat jinak, než jsme dnes zvyklí, tj. nikoli jako subjektivitu. A z toho pak vyplývá, že ono „nitro“, „niternost“ je celá velká, rozsáhlá oblast, jakoby celý niterný svět, svět niternosti. „Být s Bohem“ pak znamená pro Augustina být sním v této „niternosti“, v tomto světě niternosti. A ten je sice stejný, tj. jeden jediný pro všechny, není soukromou subjektivitou; nemá tedy každý „svého boha“, nýbrž všichni mají „téhož Boha“. A to bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou „s Bohem“; Bůh je vždycky „s nimi“. Ale co to znamená „být s Bohem“, když Bůh je s námi, se mnou? Je zřejmé, že „být s Bohem“ znamená „být s lidmi“, „být s druhým člověkem“. A protože ono „být“ je tradičně zatíženo jakousi malou hybností nebo přímo nehybností, je třeba toto „být“ chápat aktivně, dynamicky: být pro druhého znamená k němu přicházet, neboť i Bůh, který je „se mnou“, ke mně vlastně „přichází“. Augustinův platonismus už byl jím samým na mnoha místech poněkud lámán, nalomován a ohýbán; my jej dnes musíme jakoby „dolomit“ nebo snad spíše „narovnat“: ideje nedřepí nehybně ve světě, kde se nic neděje, ve světě bez dění a bez času, ale přicházejí. Rádl to ještě rozdělil: královna všech bílých ptáků ty ptáky posílá se slovy: „co by si lidé bez vás počali“; ale sama královna nepřichází, aby se na ni lidé někde – třeba na onom jezeře – dívali, jen posílám ty své ptáky. Ti „ptáci“ jsou tedy ideje; ale co je ta „královna“, která je posílá? V souvislosti s Augustinem se tedy můžeme tázat: je Bůh s námi jen tak, že k nám někoho posílá, anebo přichází sám? Rádl to řešil tím, že poukázal na lidi: Bůh působí skrze hodné lidi. Ale jak „je“ Bůh s těmito hodnými lidmi? Jak přichází k nim? Zase jen skrze jiné hodné lidi? Tady je velký problém, který je nám uložen, a my se musíme pokusit jej řešit. A nezáleží příliš na tom, zda si podržíme tradiční formulace a terminologii. Dokonce mám za to, že je nám dnes uloženo co možná pracovat s jinou terminologií a pokusit se o jiné, nové formulace.

(Písek, 060326-1.)